

Strategies for the Youth's Spiritual Connection/ Familiarity with the Holy Quran: Insights from Ayatollah Khamenei's Perspective *

Mohammad Amini Tehrani ¹ and Zainab Khusrwi Nia ² and Zahra Rahmaniyan ³ and

Marzieh Asghari ⁴

Abstract

One of the most beautiful means of connecting/ familiarity with the Divine is through communion with the Holy Quran. According to Hadiths, the most suitable group to initiate this communion with the Quran are the youth. This article targets the youth, aiming to guide them toward ethical virtues through familiarity and integration with the luminous verses of the Quran. This paper presents various strategies derived from the esteemed viewpoint of the Supreme Leader (May God Prolong His Life) to incorporate the Quran more profoundly into the lives of young individuals, emphasizing spiritual, managerial, cognitive (educational), and motivational approaches. Employing a descriptive-analytical method and drawing from the perspective of the Supreme Leader and references from the Quran and Hadiths, this research elucidates strategies for the youth's spiritual connection with the Holy Quran. The outcomes underscore that seeking refuge in the Almighty, continual remembrance of God, sincerity of intention, and self-purification are among the spiritual strategies advocated by the Supreme Leader for the youth's affinity with the Quran. Additionally, managing and scheduling daily recitation and listening to its verses, planning for Quran memorization, time management, and constant companionship with the Quran are managerial strategies highlighted in his speeches. In the realm of education, mastering proper recitation and Quranic concepts, studying and understanding the exegesis of Quranic verses, contemplating and grasping the meanings of the verses, recognizing the benefits of connecting with the Quran are other directives from the Supreme Leader. Furthermore, paying attention to various aspects of Quranic aesthetics, associating with Quranic personalities, implementing and practicing Quranic teachings, and engaging in Quranic gatherings are motivational strategies promoted by the Supreme Leader to encourage youth towards the Holy Quran.

Keywords: Familiarity with the Holy Quran, Youth, Ayatollah Khamenei (May God Prolong His Life).

*. **Date of receiving:** 13/04/2023, **Date of approval:** 12/01/2024.

1. Assistant Professor, Al-Mustafa International University, Qom, Iran: mohamad_aminitehrani@miu.ac.ir.

2. Lecturer at the Specialized Seminary of Fatemeh Masoumeh, Bandar Abbas, Iran: 4yaemamreza@vatanmail.ir.

3. Second-level Student at Al-Zahra (S.A) Seminary School, Bandar Abbas, Iran: rahmanianbandar@gmail.com.

4. Third-level Student at Hazrat Masoumeh (SA) Seminary School, Bandar Abbas, Iran (Corresponding Author): masghry507@gmail.com.

راهکارهای انس جوانان با قرآن کریم از دیدگاه امام خامنه‌ای (حفظه‌الله)*

محمد امینی تهرانی^۱ و زینب خسروی‌نیا^۲ و زهرا رحمانیان^۳ و مرضیه اصغری^۴

چکیده

یکی از مهم‌ترین مسائل مرتبط با قرآن کریم، انس با قرآن کریم است. از نگاه احادیث، بهترین گروه برای شروع انس با قرآن، جوانان و نوجوانان هستند. گروه هدف مقاله حاضر نیز جوانان است. نوشتار حاضر، راهکارهای برخورداری هرچه بیشتر از قرآن را در زندگی جوانان از منظر مقام معظم رهبری (مدظله العالی) ارائه می‌دهد و بر راهکارهای معنوی، مدیریتی، معرفتی (آموزشی)، انگیزشی تأکید بسیار دارد. پژوهش پیش رو با استفاده از روش کتابخانه‌ای و با نگاه توصیفی - تحلیلی و عنایت به دیدگاه مقام معظم رهبری و استناد به آیات و روایات به ارائه راهکارهای انس جوانان با قرآن کریم می‌پردازد. نتایج حاکی از این مقاله نشان می‌دهد: استعانت از خداوند متعال، مداومت بر یاد خداوند، خلوص نیت و تزکیه نفس از راهکارهای معنوی در بیانات مقام معظم رهبری برای مأنوس شدن جوانان با قرآن کریم است. مدیریت و برنامه‌ریزی برای تلاوت روزانه آیات و استماع آنها، برنامه‌ریزی برای حفظ قرآن و مدیریت اوقات فراغت و همراه داشتن قرآن کریم نیز از دیگر کارهای مدیریتی ارائه شده در سخنان ایشان است. در حوزه آموزشی، فراگیری قرائت صحیح و مفاهیم قرآن، مطالعه و شناخت تفسیر سور قرآنی، فراگیری تدبر و فهم آیات، شناخت فوائد انس با قرآن از رهنمودهای دیگر مقام معظم رهبری بوده و همچنین توجه و تدبر به جنبه‌های مختلف زیباشناسی قرآن، همنشینی با شخصیت‌های مأنوس قرآنی، کاربردی کردن و عمل به آموزه‌های قرآنی، شرکت در محافل قرآنی از راهکارهای انگیزشی مقام معظم رهبری برای ترغیب جوانان به قرآن کریم است.

واژگان کلیدی: انس با قرآن کریم، جوانان، امام خامنه‌ای (مدظله العالی). راهکارهای مدیریتی، راهکارهای آموزشی، راهکارهای معنوی، راهکارهای انگیزشی.

*. تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۱/۲۳ و تاریخ تأیید: ۱۴۰۲/۱۰/۲۲.

۱. استادیار جامعة المصطفی ص العالمية، قم، ایران: mohamad_aminitehrani@miu.ac.ir.

۲. مدرس حوزه علمیه تخصصی فاطمه معصومه س، بندرعباس، ایران: yaemamreza@vatanmail.ir.

۳. طلبه سطح دو مدرسه علمیه الزهراء س، بندرعباس، ایران: rahmanianbandar@gmail.com.

۴. طلبه سطح سه مدرسه علمیه حضرت معصومه س، بندرعباس، ایران (نویسنده مسئول): masghry507@gmail.com.

مقدمه

انس با قرآن کریم یکی از راه‌های شناخت عمیق قرآن است؛ به همین علت برخی از بزرگان دین، انس به ظاهر قرآن و تلاوت بدون ترجمه آن را توصیه می‌کنند و آن را مقدمه‌ای برای رسیدن به درک حقایق کلام وحی می‌دانند. برای شروع انس با قرآن کریم باید صفات درون و نفس پاکیزه باشد؛ از این رو سن جوان بهترین زمان برای انس با قرآن است. محقق بر آن است از دیدگاه مقام معظم رهبری راهکارهای انس با قرآن برای جوانان ارائه دهد. ضایع کردن حقوق دیگران، چشم و هم‌چشمی و تجملات دنیاطلبی و شهوت‌رانی و بی‌ایمانی، لایبالی‌گری و تمام مشکلاتی که امروزه در نظام فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی وجود دارد از عدم انس با قرآن کریم است. اگر به قرآن نزدیک شوند همه این خلل‌ها رفع می‌گردد. چراکه قرآن کریم یک نقشه راه برای ما انسان‌ها است. بسیاری از جوانان دوست دارند که با قرآن مأنوس شوند اما با وجود مشکلات رایج در جامعه نمی‌دانند چگونه سراغ قرآن بروند. از آنجا که در تربیت دینی، انس با قرآن امر لازم است و سعادت و کامیابی فرد در سایه انس با قرآن شکل می‌گیرد، باید با قرآن مأنوس بود تا بتوان اهداف الهی را با شکل‌گیری جامعه قرآنی گسترش داد.

این تحقیق در پی آن است که راهکارهایی در راستای تشویق و ترغیب جوانان و تحقق جامعه قرآنی با روش توصیفی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای ضمن استخراج بیانات امام خامنه‌ای (مدظله العالی) ارائه دهد. قرآن نه فقط کتاب بلکه یک معجزه برای نشانه صدق پیامبری می‌باشد که از هنگام نزول تاکنون اعجاز قرآن مورد توجه مسلمانان و مخالفان قرآن قرار گرفته است و همین امر موجب شد تا مخالفان قرآن مجذوب معارف و معانی قرآن گردند و با آن انس بگیرند. «کینت گریک» قرآن‌پژوه انگلیسی در کتاب «قرآن را چگونه شناختم» می‌نویسد: «قرآن اثر جاذبه مغناطیسی در قرآن‌پژوهان اروپایی دارد که این تأثیر از معانی و کلمات قرآن سرچشمه گرفته نیمی از اعتقادات مسلمانان نیست». مقاله «راهکارهای انس بیشتر دانشجویان با قرآن» از دکتر بهروز یدالله پور سه راهکار گرایشی، بینشی، روشی را ارائه داده است. در کتاب «انس با قرآن» حسین واعظی جلد نخست آیاتی از قرآن را با موضوع آغاز کار با نام خدا ابزار شناخت انسان اختلاف در آفرینش و گرامی‌ترین انسان‌ها که در مورد واژه‌های اصلی این آیات توضیح داده است. مقاله حاضر به دنبال بررسی راهکارهای انس جوانان با قرآن بوده تا زمینه تربیت جوانان و تحقق جامعه قرآنی فراهم گردد چنانچه در میان کتب و مقالات که مورد بررسی قرآن گرفت به تأثیر قرآن و بررسی برخی از آیات قرآن و راهکارهای تقویت انس با قرآن پرداخته‌اند.

الف. مفهوم‌شناسی

در این بخش تعریف انس با قرآن در لغت و اصطلاح ارائه می‌شود: در ابتدا نیاز است به تعریف هر یک از اجزای این ترکیب پرداخته و در نهایت تعریف مورد نظر از انس با قرآن بیان شود. در ذیل مفهوم لغوی و اصطلاحی انس بررسی می‌شود.

۱. انس

انس در لغت مصدری به معنای الفت (قرشی، ۱۳۷۱: ۱۳۱/۱) و طمانینه بوده (ابن منظور، ۱۴۰۵: ۱۴/۶) و خلاف وحشت است (ابن منظور، ۱۴۰۵: ۱۲/۶) و این الفت به تناسب کاربرد گاهی مربوط به علم، گاهی عین و گاهی حس می‌شود (طریحی، ۱۴۰۸: ۴۶/۴). مثلاً وقتی گفته می‌شود: «فَلَمَّا قَضَىٰ مُوسَى الْأَجَلَ وَسَارَ بِأَهْلِهِ آنَسَ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ نَارًا» (قصص: ۲۹) یعنی موسی آتشی دید (ابن منظور، ۱۴۰۵: ۱۵/۶) و زمانی که گفته می‌شود: «وَابْتَلُوا الْيَتَامَىٰ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ» (نساء: ۶) یعنی رشد را در آنها یافتید (علم پیدا کردید یا حس کردید که رشد کرده‌اند) (طریحی، ۱۴۰۸: ۴۶/۴؛ ابن منظور، ۱۴۰۵: ۱۵/۶)؛ لذا در لغت عرب زمانی که گفته می‌شود: «آنست شخصاً من مکان کذا»، یعنی او را دیدم (فراہیدی، ۱۴۰۵: ۳۰۸/۷) واژه انسان نیز ظاهراً از این واژه مشتق شده است (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲/۹۵ و ۹۶؛ ابن منظور، ۱۴۰۵: ۱۶/۶).

با توجه به معنای لغوی فوق، می‌توان معنای اصطلاحی آن را چنین تعریف کرد: انس به معنای الفت‌داشتن به چیزی که از طریق محبت به دست می‌آید و ثمره آن، آرامش انس‌گیرنده است (جلیلیان، ۱۳۹۸/۱۲/۱۱).

۲. انس با قرآن

انس با قرآن یعنی اینکه انسان همواره آن را تلاوت و در معنایش تدبر کند و برای تنظیم رفتارهای خود با آموزه‌های قرآنی تلاش جدی و حداکثری به عمل آورد؛ یعنی قرآن با خون و گوشت او عجین گردد. بر این اساس، بیش از خواندن قرآن - که آن نیز در جای خودش لازم است - انس با قرآن زمانی معنا خواهد داشت که آموزه‌های قرآن با جان انسان آمیخته شود و عمل انسان با قرآن هماهنگ باشد. اما انس با قرآن کریم در دیدگاه امام خامنه‌ای رحمته‌الله، به طی کردن مراحل مشخصی گفته می‌شود که در نهایت ثمره آن عمل به قرآن کریم است. مقام معظم رهبری رحمته‌الله انس با قرآن کریم را خواندن و بازخواندن و تدبر در مفاهیم قرآنی تدبر و فهمیدن می‌دانند (خامنه‌ای، خطبه‌های نماز جمعه تهران، ۱۳۶۹/۱/۱۰).

به نظر می‌رسد که با توجه به معنای الفت که یکی از معانی اصلی واژه انس به شمار می‌آید همراهی و الفت با قرآن مجید در ابعاد مختلف، انس با قرآن کریم را شکل می‌دهد. انس با قرآن کریم بر اساس ابعاد مختلف قرآن کریم دارای مراحل مختلفی است. در ذیل آیه ۱۲۱ بقره: «الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَ مَنْ يَكْفُرْ بِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ»؛ کسانی که کتاب آسمانی به آنها داده‌ایم [یهود و نصاری] آن را چنانکه شایسته آن است می‌خوانند؛ آنها به پیامبر اسلام ایمان می‌آورند؛ و کسانی که به او کافر شوند، زیانکارند، حدیثی از امام صادق آمده است که: قَالَ: «يُرْتَلُونَ آيَاتِهِ، وَ يَتَفَقَّهُونَ بِهِ، وَ يَعْمَلُونَ بِأَحْكَامِهِ، وَ يَرْجُونَ وَعْدَهُ، وَ يَخَافُونَ وَعِيدَهُ، وَ يَعْتَبِرُونَ بِقَصَصِهِ، وَ يَأْتِمُرُونَ بِأَوْامِرِهِ، وَ يَنْتَهُونَ بِنَوَاهِيهِ؛ مَا هُوَ - وَ اللَّهُ - حِفْظُ آيَاتِهِ، وَ دَرْسُ حُرُوفِهِ، وَ تِلَاوَةُ سُورِهِ، وَ دَرْسُ أَغْشَارِهِ وَ أَحْمَاسِهِ، حِفْظُوا حُرُوفَهُ وَ أَصَاغُوا حُدُودَهُ، وَ إِنَّمَا هُوَ تَدَبُّرُ آيَاتِهِ وَ الْعَمَلُ بِأَحْكَامِهِ، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ» (بحرانی، ۱۴۱۵: ۳۱۶/۱). در این روایت که از امام صادق نقل شده است ترتیل قرآن کریم، فهم آن، عمل به احکام قرآن، امید به وعده‌های آن، ترس از وعیدهای آن، عبرت گرفتن از داستان‌های آن، عمل به دستورات آن و دوری از نهی‌های آن، حفظ قرآن، تمرین درست خوانی حروف آن، تلاوت سوره‌های آن و مانند آن از جمله مصادیق حق تلاوت قرآن کریم شمرده شده است. که همه آنها را می‌توان از مصادیق انس با قرآن کریم نیز به شمار آورد.

۳. جوان

در ادامه تعریف جوان در لغت و اصطلاح بررسی می‌گردد. جوان در لغت به معنای برنا، تازه و چیز نو است که از عمر آن چندان نگذشته باشد (دهخدا، ۱۳۷۳: ۵/۶۹۳۰). در زبان عربی نیز از آن به «شباب، فتی و دهار» تعبیر شده است. «شباب» از ماده شَبَّ، يَشَبُّ، به معنای کسی است که قدرت جسمانی و توانایی هایش رشد و نمو کرده و در اوج قدرت بدنی روحی باشد (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲: ۳۷۲/۹). دستیابی به تعریف یگانه برای جوان و جوانی و به‌ویژه بیان دقیق دوره سنی آن در منابع اسلامی و روان‌شناسی و تربیتی، بسیار دشوار است و جمع کردن میان آنها دشوارتر. با این حال، دوره‌های تربیت را این‌گونه دسته‌بندی کرده‌اند: نوزادی، کودکی، نوجوانی و جوانی. در این میان محدوده سنی جوانی، ۱۶ تا ۲۰ سال است (شکوهی، ۱۳۷۸: ۱۹۸). البته برخی ۲۰ تا ۳۰ سال (قائمی، ۱۳۷۹: ۱۵) و گروهی نیز ۱۵ تا ۲۰ سال (همان) را دوره جوانی دانسته‌اند. با این حال، قطع‌نامه عمومی سازمان ملل متحد، واژه جوان را برای سن ۱۸ تا ۲۴ سال، برگزیده است (همان). با در نظر گرفتن آنچه از تفسیر آیات و روایات مربوط به جوانی و نظریه‌های روان‌شناسی به دست می‌آید: جوانی را می‌توان این‌گونه تعریف کرد: جوانی، مرحله‌ای بی‌بدیل از عمر انسان است که پس از پایان دوره نوجوانی، یعنی از ۱۶ سالگی آغاز می‌شود و پیش از دوره بزرگسالی در حدود ۲۴ سالگی، پایان می‌یابد.

رهبر انقلاب اسلامی (مدظله تعالی) در توصیف جوان می‌فرمایند: «جوان یک نهال بالنده و مرکز اغلب نیکی‌ها و درخشندگی‌ها و نورانی‌هاست» (بیانات در دیدار اعضای اتحادیه‌های انجمن‌های اسلامی دانش‌آموزان و مسئولان امور تربیتی سراسر کشور، ۱۳۷۹/۱۲/۸) و معتقدند: «دوره جوانی، دوره توانایی است. این توانایی در چه چیزهایی باید به کار برود؟ به اعتقاد من، باید عمدتاً در تحصیل علم، در ایجاد صفای نفس و روحیه تقوا در خود و ایجاد نیروی جسمانی در خود - که ورزش باشد - به کار رود. این سه مورد، عمده است. یعنی اگر در یک جمله کوتاه از من بپرسند که شما از جوان چه می‌خواهید؟ خواهیم گفت: تحصیل، تهذیب و ورزش. من فکر می‌کنم که جوانان باید این سه خصوصیت را دنبال کنند» (بیانات در دیدار دانشجویان و دانش‌آموزان، ۱۳۷۹/۸/۱۱).

ب. راهکارهای پیش روی جوانان برای انس گرفتن با قرآن

قبل از بررسی راهکارهای انس با قرآن تذکر این مطلب لازم است که راهکارها را می‌توان بر اساس مراحل طولی و ابعاد قرآن کریم تبیین نمود. این مراحل از لفظ شروع می‌شود و به معنا و سپس به بطن و تاویل و سپس به عمل به قرآن و در مرحله بعد به ترویج و تعلیم قرآن نیز می‌رسد. ملاک‌های مختلفی را می‌توان برای انس با قرآن کریم در نظر داشت. در این مقاله بر اساس راهکارهای فردی یا معنوی و راهکارهای اجتماعی که به راهکارهای مدیریتی و آموزشی و انگیزشی تقسیم می‌شود، به بررسی و تحلیل راهکارهای انس با قرآن پرداخته شده است.

۱. راهکارهای معنوی

به دلیل مشکلات و معضلاتی که در جامعه کنونی وجود دارد نیاز جوانان به معنویت جدی‌تر احساس می‌شود و اگر مشاهده می‌شود که کشش‌های معنوی در این دوران بیش از سایر سنین است رمز آن را باید در فطرتی زلال جستجو نمود. از آنجایی که انسان نمی‌تواند بدون معنویت دوام آورد لازم است به جوانان یادآوری نمود که بهره‌گیری از معنویت به آدمی و شخصیت او ساختاری منطقی و قابل اعتماد می‌بخشد. از نظر مقام معظم رهبری: «انسان‌هایی که در پی ارتباط با خدای متعال و صفای معنوی و روحی و آشنایی با مقام قرب الهی هستند راهش قرآن است» (بیانات در دیدار قاریان و حافظان و اساتید قرآنی، ۱۳۹۰/۵/۱۱).

از این رو به بخشی از مهم‌ترین راهکارهای معنوی در رسیدن به انس با قرآن جوانان از منظر مقام معظم رهبری پرداخته می‌شود.

یک. استعانت از خدا و دعاکردن

استعانت از خدا و دعاکردن از جمله راهکارهای معنوی برای انس گرفتن جوانان با قرآن کریم در فرمایشات مقام معظم رهبری است. استعانت از خدا، یعنی خداوند تنها کسی است که ما می‌توانیم از او درخواست کمک نماییم؛ همان‌طور که در سوره حمد می‌خوانیم: «إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ» زیرا کمک‌خواستن از خداوند متعال و درخواست‌کردن از پروردگار برای انسان یک پشتوانه و حامی است نفس اینکه در مقابل پروردگار بایستد و اظهار کوچکی و حقارت کند برای انسان درجه‌ای از مقام و مرتبه است انسان با خواستن مقصودها و حوائج خود را برآورده می‌کند (برازش، ۱۳۹۶: ۲۸).

مقام معظم رهبری به دعا و استعانت از خدا در تمام امور توجه ویژه‌ای نموده‌اند و می‌فرمایند: «بدون دعا و توجه و توسل به پروردگار نمی‌شود راه را پیش برد» (بیانات در دیدار وزیر و مسئولان ارشد وزارت کشور و استانداران سراسر کشور، ۱۳۶۸/۳/۱۹). در جای دیگر چنین بیان فرموده: «اگر بخواهیم در این جاده درست حرکت کنیم، با ظواهر دلفریب زودگذر از راه پرت نیفتیم و به سمت هدف، مستقیم حرکت کنیم، حتماً در این کار، یاد خدا و اتکاء به خدا و اتصال دائمی به خدا مورد نیاز است؛ این را بلید دستور همیشگی خودمان قرار دهیم» (بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت، ۱۳۸۴/۰۸/۰۶).

انسان‌های مؤمن با دعا و نیایش می‌توانند در نعمت‌های الهی را به روی خود گشوده و با استفاده از آن، موفقیت‌های فراوانی را به دست آورند؛ لذا در سوره نساء می‌خوانیم: «وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللَّهُ بِهِ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ لَّزَجَالٍ نَّصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبُوا وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبْنَ وَاسْأَلُوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا»؛ «و برتری‌هایی را که خداوند نسبت به بعضی از شما بر بعضی دیگر قرار داده، آرزو نکنید، مردان نصیبی از آنچه به دست می‌آورند، دارند و زنان نصیبی [و نباید حقوق هیچ یک پایمال شود] و از فضل [و رحمت] خدا بخواهید و خداوند بر هر چیزی دانا است.» (نساء: ۳۲).

پیامبر اکرم ﷺ می‌فرماید: «برای هر حاجتی که دارید حتی اگر بند کفش باشد، دست خواهش به سوی خدای عزوجل دراز کنید؛ زیرا تا او آن را آسان نگرداند، آسان نشود» (مجلسی، ۱۳۱۵: ۲۹۵/۹۰) از مطالب فوق دریافت می‌شود که بی‌شک اثرات بی‌بدیلی از دعاکردن و استعانت از خداوند نصیب بنده می‌گردد. لذا مأنوس‌شدن با قرآن که کلام الهی است به طریق اولی از راه ارتباط‌گرفتن با خدا به‌صورت دعا و استعانت محقق می‌شود. شخص باید توأم با تلاش برای برطرف‌نمودن حاجات خویش از خداوند متعال استعانت جسته و با دعاکردن باب انس با کلام الهی را به روی خود باز کند. بنابراین استعانت از خداوند و دعاکردن یکی از راهکارهای معنوی مؤثر جهت انس جوانان با قرآن کریم است.

بر همین اساس مقام معظم رهبری درباره جایگاه دعا در قرآن کریم می‌فرمایند: دعا از چند سو دارای برکات بزرگ است. لذاست که در قرآن کریم، بارها در باب دعا و دعایی که بندگان صالح خدا کرده‌اند، سخن گفته شده است. همه این‌ها برای آن است که به ما درس داده شود. انبیای الهی در مواقع سختی دعا می‌کردند و از خدای متعال کمک می‌خواستند: «فَدَعَا رَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَأَنَّتِصِرْ» که از قول حضرت نوح علیه السلام نقل شده است. یا از قول حضرت موسی علیه السلام نقل شده است: «فَدَعَا رَبَّهُ أَنَّهُ هَؤُلَاءِ قَوْمٌ مُّجْرِمُونَ». موسی به خدا شکایت کرد و به او پناه برد. خدای متعال در چند آیه از آیات قرآن وعده کرده است که دعا را مستجاب خواهد کرد. یکی از آیات، همین آیه مبارکه‌ی «وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ» است؛ یعنی پروردگار شما فرموده است که مرا دعا کنید، تا استجابت کنم. (خامنه‌ای، علی، رهبر جمهوری اسلامی ایران، بیانات، جلد: ۲۰، صفحه: ۳۸، [بی‌نا]، [بی‌جا] - [بی‌جا])

انس با دعا‌های قرآنی در عرصه‌های مختلف زندگی یکی از زمینه‌های ارتباط با قرآن کریم است. در زمانی که انسان نیاز به ارتباط با خالق دارد و در مشکلی گرفتار آمده است، می‌تواند با الگوگیری از دعا‌های قرآنی و براساس زمان و مکان مناسب از این دعاها بهره‌برد ضمن آنکه دعا‌های قرآنی شیوه حرف سخن گفتن و دعاکردن را نیز به ما آموزش می‌دهند.

دو. پیوسته به یاد خداوند متعال بودن

از دیگر راهکارهای معنوی در بیانات مقام معظم رهبری برای انس گرفتن جوانان با قرآن کریم مداومت داشتن به یاد خداوند است. مهمترین عامل نزدیکی به خدا، پیوسته به یاد او بودن است. بنابراین انسان با ایمانی که در جهت لقاء الهی و سعادت و کامیابی خود در تلاش است به دو نیروی توان‌بخش و حرکت‌آفرین و نگاه‌دارنده نیازمند است. چیزی که باعث حرکت انسان می‌شود یاد خدا و صفات جلال و جمال او و نعمت‌های بی‌پایانش است و آنچه که بازدارنده از موانعی چون خودبینی‌ها و تجاوزها است همانا یاد خداست. از این رو قرآن کریم فرموده است: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا»؛ «ای اهل ایمان! خدا را بسیار یاد کنید» (احزاب: ۴۱). انسانی که به یاد خدا باشد هم وظائف خود را برای رسیدن به لقاء الله به‌درستی انجام می‌دهد و هم از معصیت و نافرمانی اجتناب می‌کند. زیرا یاد خدا یعنی توجه به سرچشمه قدرت روحی و معنوی و عامل سعادت و کمال است. از آنجا که عوامل غفلت در زندگی‌های مادی بسیار فراوان و تیرهای وسوسه شیطان از هر سو حیات واقعی انسان را نشانه می‌گیرد، برای مبارزه با آن جز یاد خدا و با تمام وجود به یاد خدا بودن مؤثر نخواهد بود. در همین خصوص در سخنان گوه‌ربار مقام معظم رهبری بیان شده است: «قرآن ذکر است؛ یعنی در

نهایت یادآوری است ذکر وسیله و ارتباط است اگر می‌خواهیم با خدا ارتباط داشته باشیم باطن عالی مرتبه خودمان که خداوند برای ما قرار داده ارتباط برقرار کنیم باید به یادش باشیم، اگر یاد رفت غفلت حاصل خواهد شد و این غفلت همان چیزی است که در قرآن مکرر نسبت به آن بر حذر داشته‌ایم، هرچه شما با قرآن بیشتر انس پیدا کنید، شکل بیشتر خواهد شد.» (بیانات در محفل انس با قرآن، ۱۴/۱/۱۴۰۱). بنابراین از آنجایی که قرآن، ذکر است پس هر آنچه که با یاد خداوند باشد و بر آن تداوم ورزیده شود، نهایتاً به انس با این کلام آسمانی می‌انجامد. می‌توان گفت این رابطه دو سویه است یعنی قرآن کریم که خود ذکر و یاد خداست وسیله‌ای برای تذکر فرد است و از سوی دیگر هر آنچه یاد خدا باشد از جمله تفکر در عالم هستی، اذکار لفظی و... نیز به تقویت انس با قرآن کریم کمک می‌کند.

یکی از صفات و اسامی قرآن کریم در آیات الهی کلمه ذکر است. علت به کارگیری این تعبیر برای قرآن کریم آن است که قرآن کریم یکی از بزرگترین اسباب ذکر و یاد الهی است. در سوره مبارکه حجر آیه ۶ آمده است: «وَقَالُوا يَا أَيُّهَا الَّذِي نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ إِنَّكَ لَمَجْنُونٌ» و گفتند: «ای کسی که «ذکر» [قرآن] بر او نازل شده، مسلماً تو دیوانه‌ای!». همچنین در آیه ۹ آمده است که: «إِنَّا نَحْنُ نُزِّلْنَا الذِّكْرَ وَ إِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ»؛ ما قرآن را نازل کردیم؛ و ما به‌طور قطع نگهدار آنیم!

روشن است که در این آیات مراد از ذکر، قرآن کریم است. از این رو می‌توان بالاترین ذکر را قرآن کریم دانست که انس با آن می‌تواند تاثیرات مادی و معنوی بسیاری در زندگی انسان داشته باشد.

سه. خلوص نیت

از جمله راهکارهای معنوی در بیانات مقام معظم رهبری (مدظله العالی) که به آن تأکید خاصی شده، داشتن خلوص نیت است. داشتن خلوص نیت و کار بدون ریا، همراه با توجه و مراقبت کامل به حضور پروردگار و تمرکز بر ذکر و یاد خدا، موجب پاکی دل از تمایلات دنیوی، هوس‌ها و موانع رشد، در نتیجه جوشیدن چشم‌های حکمت از دل می‌شود (جعفرپور، ۱۴۰۰: ۳۶). از این رو، مقام معظم رهبری درباره خلوص نیت در بیانات خود می‌فرمایند: «نیت‌ها را خدایی کنید؛ اصل قضیه این است. اگر نیت ما در این گفتن، در این مدح و ثناگستری، نیت خدائی بود، به قصد روشن کردن دلها؛ لا دادن ذهنها، انسان این را بیان کرد و گفت، آن وقت این می‌شود یکی از جنود الله؛ «و لله جنود السماوات و الارض». یکی از جنود الهی همین کسی است که با زبان خود، با بیان خود، با طبع خود، با ذوق خود، این حقایق را گسترش می‌دهد؛ می‌شود سرباز خدا. اگر نیت دیگری بود، نه. از جهاد چه کاری بالاتر

است؟ فرمود: اگر چنانچه کسی قدم به میدان جهاد بگذارد برای یک هدف مادی، نه مجاهد است، و نه اگر کشته شود، شهید است؛ با اینکه به میدان جنگ رفته. اگر برای هدف‌های مادی - چه برسد خدای نکرده برای هدف‌های پست - وارد این میدان‌ها شویم، برای ما نه فقط موجب تعالی و رشد نمی‌شود، بلکه موجب تنزل و سقوط هم می‌شود. آن چیزی که روحی است در کالبد اعمال ما، نیت ماست: «انما الاعمال بالنیات»؛ نیت‌هاست که به عمل ارزش می‌دهد. (بیانات در دیدار جمعی از مداحان سراسر کشور، ۱۳۹۱/۲/۲۳).

همنشینی با قرآن، سنخیتی خاص می‌طلبد. در قرآن آمده است: «لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ»؛ جز پاکان نمی‌توانند به آن دست زنند [دست یابند] (واقعه: ۷۹). رهبر فرزانه انقلاب اسلامی می‌فرماید: «قرآن باید در جان ما انعکاس پیدا کند. این، همیشه و برای همه نیست؛ برای کسانی است که دلشان را با صفای باطن و نفس پاکیزه کنند؛ با ایمان، با باور و با قبول با قرآن مواجه شوند، و آلا کسانی که دل معاند دارند، بنای برنشنیدن و نفهمیدن دارند، نوای قرآن، کلام قرآن و پیام قرآن در دل آنها اثری نمی‌کند...» (بیانات در دیدار قاریان قرآن کریم، ۱۳۸۴/۷/۱۴). بنابراین رفتارهای ارزشی هر فردی، رفتارهایی است که براساس رضای الهی صورت گیرد و در اخلاق اسلامی هدف اصلی رفتارهای اخلاقی، تقرب به خدا است. چنانچه انس با قرآن نیز یک عمل اخلاقی و معنوی برای هر فرد می‌باشد. پس لازم است انسان برای مانوس شدن با قرآن کریم اعمالش را برای خداوند خالص گرداند و ظاهر و باطن خود را از هر گناه و معصیت صیقل دهد.

۲. راهکارهای مدیریتی

مراد از راهکارهای مدیریتی یعنی مدیریت برنامه‌های زندگی برای ارتباط و انس بهتر با قرآن کریم به شکلی که در طول شبانه‌روز بهتر بتوان از کتاب الهی استفاده نمود. تردیدی نیست که زندگی با برنامه‌ریزی به فرجام نیک و روشنی می‌رسد. باید دانست که مقصد و مقصود کجاست و قرار است هر فردی چه نقشی در جامعه بر عهده گیرد. با تعیین مقصد می‌توان برای رسیدن به آن برنامه‌ریزی کرد، بدون برنامه روشن، زندگی اجتناب‌ناپذیر خواهد بود. چنانچه در فرمایشات مقام معظم رهبری به مدیریت و برنامه‌ریزی در زندگی توجه ویژه‌ای شده و می‌فرماید: «نگاه قرآنی به انسان این است که انسان باید تلاش کند؛ تلاش با نظم، با برنامه‌ریزی و بی‌وقفه تا بتواند به نتایج برسد» (بیانات در دیدار دانشجویان، ۱۳۸۷/۷/۷). به این ترتیب در ذیل مهمترین راهکارهای مدیریتی برای مانوس شدن جوانان با قرآن از دیدگاه مقام معظم رهبری (مدظله العالی) مورد بررسی قرار می‌گیرد.

یک. مدیریت و برنامه‌ریزی برای تلاوت روزانه آیات و استماع آنها

یکی از اموری که انس با قرآن را به منش قرآنی و شخصیت دینی گره می‌زند برنامه‌ریزی داشتن بر مداومت تلاوت آیات است؛ هرچه این تجربه عملی تکرار شود و مداومت داشته باشد باطن فرد ساختاری جدید به خود می‌گیرد در حوزه اخلاق به ملکات اخلاقی تعبیر می‌شود. مقام معظم رهبری استماع آیات را کار واجب و لازمه ایمان به پروردگار و زمینه‌ساز جلب رحمت الهی می‌داند که امکان تدبیر و تفکر در آیات الهی را فراهم می‌کند. رهبر انقلاب در همین زمینه به عموم مردم توصیه کردند به‌گونه‌ای عمل کنند که هر روز حتی یک صفحه از قرآن را بخوانند. قرآن، کلام پروردگار مهربان است. خواندن و نگاه به آیات آن، زنگار را از دل می‌زداید و انسان با تلاوت هر آیه، پله‌ای از نردبان معنویت را طی می‌کند. این تلاوت، خود زمینه انس را فراهم می‌آورد.

مقام معظم رهبری (مدّ ظله العالی) در این باره می‌فرماید: «من بارها گفته‌ام، باز هم می‌گویم: ما تلاوت برجسته قرآن را در این کشور دنبال می‌کنیم، برای اینکه انس با قرآن و تلاوت قرآن در بین مردم عمومیت پیدا کند. عزیزان من! باید با قرآن انس پیدا کنید» (بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار قاریان قرآن کریم، ۱۳۸۴/۰۷/۱۴).

صوت زیبا، زیور قرآن است، تلاوت اگر زیبا باشد، در اعماق وجود انسان بیشتر نفوذ می‌کند (میرزاخان، ۱۴۰۱: ۲۵۵). در روایت، صوت خوش، زیور قرآن معرفی شده است. امام صادق (علیه السلام) از پیامبر اکرم (ص) نقل می‌کند که فرمود: «لِكُلِّ شَيْءٍ جَلِيهٌ وَجَلِيهٌ الْقُرْآنُ الصَّوْتُ الْحَسَنُ؛ هر چیزی زیوری دارد و زیور قرآن، صدای خوش است» (کلینی، ۱۴۰۷: ۶۱۵/۲). مقام معظم رهبری (مدّ ظله العالی) درباره تلاوت زیبا می‌فرماید: «البته تلاوت قرآن با صدای خوش، کار بسیار خوبی است... تلاوت قرآن با صوت خوش و با آداب که شیوه خاصی دارد، موسیقی خاصی دارد، روش خاصی دارد، امور لازمی است. اینها انسان را نزدیک می‌کند؛ اما کافی نیست. اگر بخواهیم تشبیه کنیم، این طور می‌گوییم: قرآن را به‌صورت بنای مُعْظَمی، دارای سالن‌ها و حجره‌ها و زوایای گوناگون و اعماق فراوان در نظر بگیرید. این عمارت وسیع و عظیم، سردر و مدخلی دارد. اگر آن مدخل را زیبا ساختیم، مردم برای ورود در آن عمارت، تشویق می‌شوند. مدخل آن بنای رفیع، همین تلاوت‌های زیبایی است که این جا خواندند. کاشی کاری دَم در، این تلاوت است. حال وارد شوید. این کاشی کاری، بسیار لازم است. این زیباسازی تلاوت، امر لازمی است.» (بیانات در مراسم اختتامیه مسابقات قرآن، ۱۳۷۳/۱۰/۱۴).

اصولاً تلاوت قرآن به طور مستمر باعث انس با قرآن می شود در روایات سفارش اکید به تلاوت قرآن کریم شده است. امام صادق (ع) می فرماید: «قرآن کریم میثاقی است بین خالق و مخلوق و شایسته از هر مسلمان روزانه به این عهد نظر کند و حداقل ۵۰ آیه از آن را بخواند» (شیخ صدوق، ۱۳۹۳: ۱۲۷). با اشاره به اهمیت تلاوت قرآن در تأثیرگذاری انس با قرآن می توان گفت این کلام وحی همه چیز دارد و هر شخصی به اندازه ظرفیت خود می تواند از این کلام بهره مند گردد. مانوس شدن با قرآن حقیقتی است که قرأت یکی از مقدمات آن است چنانچه در روایتی آمده که نگاه کردن به در خانه عالم ثواب دارد در واقع نگاهی عبادی است، که به خانه دانشمندان برویم و مهمان آنان شویم و در نهایت از همنشینی با آنان بتوانیم از علمشان بهره برداری کنیم مقدمه چنین استفاده ای مانوس شدن با آنان است. با این تفاسیر می توان گفت تلاوت روزانه و شنیدن آیات در مانوس شدن فرد با کلام الهی تأثیر بسزایی دارد.

ایشان درباره استفاده از فرصت ها و برنامه ریزی برای استفاده از همه فرصت ها برای تلاوت قرآن کریم می فرمایند: در آن دوران طاغوت، من در مشهد جلسات تفسیر و درس قرآن داشتم؛ به جوانانی که می آمدند، می گفتم که هرکدام از شماها یک نسخه ی قرآن در جیب بغلتان داشته باشید؛ اگر در جایی منتظر کاری می ایستید و فراغت پیدا می کنید یک دقیقه، دو دقیقه، پنج دقیقه، نیم ساعت قرآن را باز کنید و به تلاوت آن مشغول شوید، تا با این کتاب انس پیدا کنید. تعدادی که این طور عمل کرده بودند، هرچند بسیار اندک بودند، لیکن احساس می کردم که اینها با اینکه غالباً هم عربی نمی دانستند، اما از لحاظ فهم معارف اسلامی، از دیگران برجسته تر بودند و به طور ممتازی با آن ها تفاوت داشتند (بیانات در دیدار با قاریان مصری: شحات محمد انور و سید متولی عبد العال، ۱۳۷۰/۱۱/۳). این نوع از برنامه ریزی باعث می شود انسان بتواند استفاده حداکثری از قرآن کریم ببرد و اگر این ارتباط عمیق و همراه با تفکر در معانی آیات باشد ثمره ای فوق العاده به دنبال خواهد داشت.

دو. برنامه ریزی برای حفظ قرآن کریم

برنامه ریزی و مدیریت داشتن برای حفظ با قرآن یکی دیگر از راهکارهای مدیریتی در فرمایشات مقام معظم رهبری است. توصیه به حفظ قرآن کریم از تأکیدات ایشان است و می فرماید: «در سنین جوانی حفظ قرآن لازم است. بهتر است که همه مردم ما انشان با قرآن به گونه ای باشد که آیات قرآن به گوششان آشنا باشد؛ یک آیه ای می خوانند صدر و ذیل و قبل و بعد به گوششان آشنا باشد» (بیانات در دیدار قاریان، ۱۳۷۰/۱۲/۲۷). مقام معظم رهبری (مدظله العالی) بهترین روش خواندن را حفظ قرآن کریم می داند و بر این موضوع تأکید فراوان دارند: «نکته آخر هم که باز تکرار است و مکرر ما این را

عرض کرده‌ایم، حفظ قرآن کریم است. حفظ قرآن کریم یک نعمت بزرگ است. این جوان‌ها و نوجوان‌ها سن توانایی حفظ را قدر بدانند. شماها در سنی هستید که می‌توانید حفظ کنید و در ذهنتان بماند» (بیانات در دیدار قاریان، ۱۳۸۶/۶/۲۲).

به عقیده ایشان، حفظ قرآن کریم باعث استمرار مراجعه به قرآن کریم و در نتیجه انس با آن می‌گردد (رضوی ۱۴۰۰، ۳۶). به این صورت که «وقتی شما حافظ قرآن کریم هستید، این تکرار آیات قرآنی و انس دائمی با قرآن کریم به شما فرصت می‌دهد که در قرآن کریم تدبر کنید» (بیانات در دیدار قاریان مسابقات بین‌المللی قرآن، ۱۳۸۵/۷/۴)؛ تلاوت و انس با قرآن از سفارش‌های مکرر معصومان^۸ است. حفظ قرآن به‌طور طبیعی به انس با آیات الهی می‌انجامد؛ زیرا برای تثبیت محفوظات قرآنی دست‌کم روزی چندبار به قرائت قرآن می‌پردازد. معصومان^۹ حافظان قرآن را به تکرار آیات الهی فراخوانده، یادآور شده‌اند که محفوظات قرآن اگر پیوسته مورد مراجعه و تکرار قرار نگیرد از خاطر زوده می‌شود (حجاج نیشابوری، ۱۳۹۶: ۵۴۴) به نظر می‌رسد حافظ ناگزیر با قرآن انس می‌گیرد و زمینه هدایت و سعادتش فراهم می‌آید. حضرت علی^{۱۰} در خطبه ۱۷۵ می‌فرماید: «هیچ‌کس با قرآن همنشین نمی‌شود مگر اینکه از کنار آن با افزایش یا کاهش برمی‌خیزد افزایش هدایت یا کاهش گمراهی است» نفوذ قرآن در جان‌ها و پدیدآوردن تحول در شخصیت افراد نیز از آثار سازماندهی تلاوت و حفظ قرآن است.

ذکر این نکته در تبیین نکات فوق لازم است که حفظ قرآن کریم امری روشمند است. در این باره کتاب‌های متعددی به نگارش در آمده‌اند که مراجعه به آنها می‌تواند جهت حفظ قرآن کریم مؤثر باشد. حفظ قرآن کریم را می‌توان به دو صورت ترتیبی و موضوعی انجام داد. مراد از حفظ ترتیبی یعنی حفظ سوره‌های قرآن بر اساس ترتیب سوره‌ها در مصحف و مراد از حفظ موضوعی، انتخاب آیاتی که در یک یا چند موضوع مشخص مانند آیات ولایت یا آیات معاد یا غیر آن که آنها را در یک زمان معینی حفظ کرد. البته در ضمن حفظ آیات قرآن کریم به آیات مشابه برخورد می‌شود که در همه یا قسمتی از عبارت‌ها با هم شبیه هستند و حفظ آنها نیز دارای دقت و روش‌های مخصوص به خود می‌باشد. کتاب «الایقاظ لتذکیر الحفاظ بالآیات المتشابهة الالفاظ» نوشته جمال عبدالرحمان به همین منظور تألیف شده است (جمال عبدالرحمان، ۱۴۲۵). همچنین درسنامه حفظ قرآن کریم اثر محققان، محمد حاج ابوالقاسم، سید مصطفی حسینی و علی قاسمی نیز از آثاری است که در این رابطه تألیف شده است (حاج ابوالقاسم، حسینی، قاسمی، درسنامه حفظ قرآن کریم). مصطفی مراد از اساتید دانشگاه الازهر نیز کتابی با عنوان «کیف تحفظ القرآن» به رشته تحریر در آورده است (مصطفی مراد، ۱۴۲۵).

سه. مدیریت اوقات فراغت و همراه داشتن قرآن

یکی از راهکارهای مدیریتی برای انس جوانان با قرآن در سخنان مقام معظم رهبری مدیریت اوقات فراغت و همراه داشتن قرآن است. مدیریت اوقات فراغت به معنای استفاده بهینه و مفید از زمان، طبق برنامه و درست عمل کردن و از کارها و رفتارهای واکنشی پراکنده و ناسنجیده پرهیز کردن است. ایشان در این زمینه می‌فرمایند: «باید رابطه‌مان را با قرآن روزبه‌روز محکم‌تر کنیم در خانه‌ها قرآن بخوانیم در هنگام بیکاری چنانچه مختصر فراغت پدید آوردیم خودمان را به قرآن وصل کنیم. هر روز مقداری قرآن بخوانیم و آن را فرا بگیریم» (بیانات در دیدار جمعی از قاریان، ۱۳۷۰/۱۱/۱۷).

در جایی دیگر می‌فرمایند: «من در مشهد جلسه تفسیر و درس قرآن داشتم به جوانانی که می‌آمدند می‌گفتم که هر کدام از شماها یک نسخه قرآن در جیب بغلتان داشته باشید اگر در جایی منتظر کاری می‌ایستید و فراغت پدید می‌آید، قرآن را باز کنید و به تلاوت آن مشغول شوید تا به این کتاب انس پیدا کنید ما در طول هشت سال جنگ زیر آتش و تفنگ، جوانی را در جبهه‌ها داشتیم که به مجردی که بر زمین می‌نشستند، مشغول قرآن خواندن می‌شدند» (بیانات در دیدار قاریان مصری، ۱۴۷۰/۱۱/۳).

هر فرد باید با برنامه‌ریزی دقیق کارهای مثبت خود را با تنظیم خاصی بین ساعات شبانه‌روز تقسیم کند و هر چند ساعت را برای انجام کاری قرار داده و به این برنامه و نظم ادامه دهد همانطور که خداوند ساعات نماز و روزه را برای مسلمانان تعیین کرده است، آدمی نیز باید فعالیت‌های شخصی و خانوادگی خود را با برنامه‌ریزی دقیق انجام دهد تا بتواند با رعایت تعادل میان فعالیت‌های شخصی و اجتماعی، زمان خود را مدیریت کند، امام کاظم (علیه السلام) فرموده‌اند: «تلاش کنید که وقت شما چهار ساعت باشد: ساعتی برای مناجات با خدا، ساعتی برای کار زندگی، ساعتی برای معاشرت با برادران و اشخاص مورد اعتماد که شما را از عیب‌هایتان آگاه نمایند و از دل با شما خالص و یک‌رو باشند و ساعتی که در آن برای لذت‌های غیر حرام خویش خلوت کنید و با این ساعت، برای سه ساعت دیگر نیرو می‌یابید. به خود تلقین تنگدستی و عمر دراز ننمایید؛ چرا که هر کس تنگدستی را به خود تلقین کند بخیل گردد و هر کس به خود عمر دراز را تلقین کند زیاده‌خواه شود. برای خویشتن سهمی از دنیا قرار دهید، به آن مقدار به خویشتن بدهید که حلال خواهد و جوانمردی را از بین نبرد و زیاده روی در آن نباشد و با این سهم از دنیا، برای کارهای دینی یاری جوید؛ زیرا روایت شده است که «از ما نیست هر که دنیایش را برای دینش رها سازد یا دینش را برای دنیایش رها نماید» (حرانی، ۱۳۹۳: ۴۰۹/۱). با استناد به آیات و

روایات و با توجه به فرمایشات مقام معظم رهبری هر انسانی باید برای تمام مراحل زندگی خود برنامه مدون و دقیق داشته باشد تا از بیکاری که باعث خستگی و کم شدن نشاط، تبلی و فرسودگی و حتی مایه فساد و ابتلای انواع گناهان است نجات یابد بدین ترتیب مدیریت اوقات فراغت می تواند مشکلات احتمالی را پیش بینی و برای آنها چاره اندیشی کند.

راهکارهای آموزشی (معرفتی)

یکی دیگر از راهکارهایی که جوان با قرآن مانوس می شود طبق فرمایش مقام معظم رهبری راهکارهای معرفتی است. قرآن باید در همه فضای ذهنی و عملی جامعه اسلامی به طور کامل حضور یابد و این جز با پرداختن مجدّدانه به فراگیری آن میسر نخواهد بود و امر مهم فراگیری قرآن کریم و شناخت کافی نسبت به مفاهیم قرآن در فرمایشات گهربار امام خامنه‌ای به وفور یافت می شود. در این نگارش به چند مورد از مهمترین راهکارهای معرفتی از دیدگاه ایشان اشاره شده است.

یک. فراگیری قرائت صحیح و مفاهیم قرآن

فراگیری قرائت صحیح در این مرحله و رسیدن به مفاهیم قرآن کریم خود دارای مراحل است که به ترتیب بیان می شود:

مرحله اول: فراگیری روخوانی و روانخوانی قرآن کریم

توجه به این نکته در ابتدا لازم است که آشنایی با ظاهر و الفاظ قرآن دو مرتبه دارد:

الف) مرتبه عمومی و سطحی که عبارت است از آشنایی با روخوانی و روان خوانی از يك سو و مفاهیم سطحی و عام قرآن در حد ترجمه، از سوی دیگر.

ب) مرتبه عمیق و اختصاصی که عبارت است از آشنایی با تجوید و صوت و لحن از يك سو و تسلط بر مفاهیم قرآن در حد تفسیر، از سوی دیگر. (سعدی، ۱۳۸۶: ۸۸).

صحت روخوانی یا همان درست خوانی، یعنی قاری بتواند قرآن را، صحیح بخواند، صداهای کوتاه و کشیده را تشخیص دهد، سکون و تشدید و مد و تنوین را رعایت کند، حروف مقطعه را بداند، رفع التقاء ساکنین را انجام دهد و وقف بر آخر کلمات را با وقف در مباحث تجوید، خلط نکند. اگر قاری تمام این موارد را رعایت کند، آنگاه يك روخوان است و اگر توانست بر آنها تسلط کامل پیدا کند، آنگاه روان خوان است. پس روان خوانی بعد از روخوانی است. روان خوانی بدون استاد، هرگز به انجام نمی رسد (معرفت، ۱۳۹۳: ۲۰۵).

مرحله دوم: فراگیری تجوید قرآن کریم

تجوید در لغت به معنای نیکو کردن و تحسین و در اصطلاح عبارت است از تلفظ هر حرفی از مخرج آن، با در نظر گرفتن و رعایت حق حرف (صفات ذاتی که لازمه حرف است) و مستحق حرف (احکام و صفات عارضی که بر اثر ترکیب حروف ناشی می شود) (حبیبی/شهیدی پور، روان خوانی و تجوید قرآن کریم، ۱۳۷۳ش، ص ۹۶).

برخی نیز این گونه به تعریف تجوید پرداخته اند که تجوید صحیح خواندن قرآن و خوب ادا کردن حروف و شناختن وقف هاست (معینی، ۱۳۸۹: ۴۷۷/۱). مراد از کتب تجویدی، کتبی است که درباره الفاظ قرآن کریم از حیث نحوه تلفظ آنها و اصول حاکم بر تلفظ آنها بحث می نماید. ابن جزری در تعریف تجوید می نویسد: تجوید آرایه تلاوت و پیرایه قرائت و اعطای حقوق حروف به آنها و حفظ و ترتیب و مراتب آنها و باز آوردن حرف به مخرج و اصل آن و پیوستن آن به نظیرش و تصحیح لفظ و تلطیف زبان با نظر به صیغه و ساختمان هر کلمه بدون اسراف و تکلف و افراط است (ابن جزری، بی تا، ۲۱۱/۱). همه تعاریف فوق به یک جهت اشاره دارد، هر چند زاویه دید و شیوه بیان در ظاهر مختلف می باشد.

مرحله سوم: فراگیری مفاهیم و لغات قرآن کریم

از دیدگاه رهبر انقلاب قدم اول برای عمل کامل به قرآن کریم آشنایی و فراگیری جوانان و نوجوانان با متن قرآن کریم است به عقیده ایشان جان مایه این مرحله استمرار در کار است و انس با قرآن در این مرحله پی ریزی می شود. اگر بخواهیم قرآن در فضای ذهنی و کشورمان رواج پیدا کند مفاهیم قرآن، مفاهیم رایج در ذهن ها و فکرها شود و معارف قرآن، حاکم بر ذهنیت جامعه گردد و حتماً احتیاج داریم به اینکه افراد جامعه همه بتوانند قرآن را درست قرائت نمایند. به همین منظور مقام معظم رهبری چنین فرموده اند: «عامه مردم با قرآن انس بگیرند، این انس حرکت به سوی فراگیری مفاهیم قرآن را تضمین می کند» (بیانات در دیدار جمعی از قاریان، ۱۳۶۸/۱۱/۲۰). انس با قرآن کریم در این مرحله (فراگیری قرائت صحیح قرآن) پی ریزی می شود. به همین دلیل، بسیاری از تأکیدات و توصیه های ایشان ناظر به همین مرحله است. ایشان در مرحله روان خوانی بر تلاوت زیبا تأکید دارند. البته عقیده دارند: «نباید پرداختن به این امر، موضوع اصلی مراجعه به قرآن کریم قرار بگیرد. مقام معظم رهبری (مدظله العالی) تلاوتی را مفید می دانند که موجب نرمی دل و خشوع انسان گردد تا موجبات فهم معارف قرآنی را فراهم کند» (بیانات در دیدار مسابقات بین المللی، ۱۳۹۱/۴/۴). آموزش قرآن در سیره پیامبر ﷺ از طریق «اقرا» و «اسماع» دنبال می شد (معارف، ۱۳۸۳: ۱۴۹) اقرا به معنای آموزش عبارات و مفاهیم

به‌صورت توأمان بود. رسول خدا ﷺ در زمان اقرار، حقایقی از مفاهیم را بیان می‌فرمود (همان، ۲۲۴). با این وجود از این مطالب چنین برداشت می‌شود که اگر فردی بخواهد کلام الهی در باطنش رسوخ کند و در دریای بیکران معارف قرآنی وارد شود، اولین قدم آشنایی با مفاهیم و لغات قرآنی است. زیرا شروع در هر علمی خصوصاً علوم دینی مقدمه شروع آن است تا خوض کننده در آن مانند بنایی که بر غیر اساس بنیان شده نباشد.

دو. مطالعه و شناخت تفسیر قرآن کریم

از جمله کارهایی که مقام معظم برای انس بیشتر با قرآن در بیاناتشان سفارش کرده‌اند جلسات تفسیر است و بیان می‌کند که تفسیر بسیار بسیار مهم است. کسانی که بلد هستند و با قرآن انس دارند مطالعه کنند فکر کنند و مباحث تفسیری بیان کنند و سطح معارف جامعه را بالا بیاورند باید جوری بشود که جامعه ما مرد و زن و جوان‌های ما با معارف قرآن انس بگیرند اصلاً معارف قرآنی حاکم بر ذهن‌ها باشد (بیانات در محفل انس با قرآن، ۱۳۹۸/۲/۱۶) شاید بسیاری از جوانان به شوق فهم معارف بلند قرآنی و بکارگیری آن در زندگی به قرآن کریم مراجعه می‌نمایند. برخورداری از تفسیر آیات و شناخت مفاهیم و پیام‌های آن، نیازمند آگاهی به زبان عربی، مباحث علوم قرآنی، اسباب نزول، روایات تفسیری تلاوت مداوم و فراوان، آشنایی با ادبیات حاکم بر آیات و مراجعه به تفاسیر می‌باشد، که برای عموم جوانان امکان دستیابی بدان ممکن و میسر نمی‌باشد اما برای مشتاقان راهی هموار خواهد بود. با توجه به تأکیدات معظم له کسانی که از این علم مهم برخوردار هستند به راحتی می‌توانند با برگزاری دوره‌های تفسیر قرآن یا ارائه تفسیر قرآن به‌صورت کتاب به ترویج فرهنگ قرآنی و مانوس شدن با آیات قرآن کمک شایانی نمایند با این توانمندی که مفسر قرآن دارد به راحتی می‌تواند علاوه بر تلاوت قرآن، مفهوم و مضمون قرآن به جوانان و مردم آموزش دهد. بنابراین علم تفسیر قرآن اگر توسط اهلش باشد یعنی تفسیر به رأی نباشد و همراه با پیش‌داوری نباشد می‌تواند نقش مهمی در مانوس شدن جوانان با قرآن ایفا نماید.

ایشان در باب اهمیت تفسیر می‌فرمایند: دوم چیزی هم که لازم داریم و حوزه باید بدهد، تفسیر است. امروز شبهه وجود دارد و ما به تفسیر نیازمندیم. يك وقت ایشان [آیت‌الله مشکینی] می‌خواستند يك ترجمه قرآن بنویسند - خوب، ایشان از کسانی هستند که حقیقتاً هرچه لازم بدانند، در هر سطحی که باشد، اقدام می‌کنند؛ این هم از بزرگواری خُلق برجسته‌ی ایشان است - من گفتم به نظر من امروز واجبتر از ترجمه‌ی قرآن، يك تفسیر صافی است. ما امروز يك تفسیر صافی لازم داریم. فیض در زمان خودش، تفسیر صافی نوشت؛ ما امروز يك تفسیر صافی نداریم. تفسیرهای مفصل عربی و فارسی

داریم؛ تفسیر صافی هم اگرچه تفسیر خوبی است، اما باب امروز نیست. امروز با توجه به مسائل، سؤالات و اشکالاتی که وجود دارد، برای توقعاتی که انسان می‌خواهد از قرآن به دست آورد، یک تفسیر صافی لازم داریم (حوزه و روحانیت، بی‌تا، ۱۱۲۶).

از دیدگاه ایشان باید ائمه جمعه و علمایی که در شهرها هستند برای مردم تفسیر بگویند: من اطلاع دارم در بعضی از شهرها، آقایان ائمه جمعه، ارتباطات خوبی با مردم دارند؛ مثلاً جلسات دارند. اینجا هم عیبی ندارد اسم بیاورم؛ من به بوشهر که رفتم، دیدم امام جمعه محترم آنجا، جلسات متعددی برای مردم دارند؛ در شب‌های متعددی از هفته، برای گروه‌های مختلف، جلسه تفسیر قرآن، جلسه اعتقادات و جلسه اخلاق دارند. حداقل یک وعده نماز جماعت در شبانه‌روز، برای اینکه مردم در نماز شرکت کنند، چیز بسیار خوبی است (بیانات، ۳۷/۱۴).

ذکر این نکته لازم است که همه تفاسیر قرآن در یک حد نیستند و بر اساس آسانی و سختی باید آنها از آسان به سخت دسته‌بندی نمود تا تفاسیری را که برای عموم سودمند است معرفی کرد. در میان تفاسیری که برای قرآن کریم نوشته شده است به نظر می‌رسد تفسیر نور محسن قرآنی و در مرحله بعد تفسیر نمونه ناصر مکارم شیرازی تفاسیری هستند که برای عموم مفید هستند. البته تفسیر نسیم حیات ابوالفضل بهرامپور نیز می‌تواند تفسیر مفیدی به شمار آید. تفسیر مهر اثر محمد علی رضایی اصفهانی نیز برای قشر دانشجو تفسیری مثمر ثمر خواهد بود.

در کنار مطالعه تفاسیر ترتیبی قرآن کریم، تفاسیری نیز که درباره موضوعات قرآنی نوشته می‌شوند و بر اساس یک موضوع هستند نیز سودمند است. تفاسیری موضوعی که برای عموم مردم مفید است می‌توان به پیام قرآن ناصر مکارم شیرازی و منشور جاوید جعفر سبحانی اشاره داشت.

سه. فراگیری تدبیر و فهم آیات قرآنی

از دیدگاه رهبر انقلاب یکی از راهکارهای آموزشی و معرفتی انس با قرآن تدبیر و تأمل در لایات قرآن است. در واقع اگر تدبیر و تأمل به خوبی صورت گیرد، انس با قرآن کریم به هدف خود یعنی عمل قرآنی نزدیک خواهد شد. به نظر ایشان: «خواندن قرآن، قرآن لحن و تجوید قرآن، حفظ قرآن،... این‌ها همه مقدمه است، مقدمه‌ای است برای فهمیدن شما جوان‌های عزیز با قرآن با این احساس روبرو شوید که باید فهم و معارف قرآن را برای زندگی شخصی و اجتماعی و حکومتی‌تان فرا بگیرید و آن را به منصفه عمل در بیاورید. به این مقید شوید که تدبیر لازم است، تدبیر یعنی اندیشیدن در مفاهیم قرآنی، این سخن عمیقی است و باید در آن تدبیر داشته باشیم. گوینده آن ذات اقدس الهی است کلمات آن هم از آن ذات اقدس الهی است. یعنی الفاظش نه فقط مفاهیمش لذا باید در آن دقت کرد باید آن را فهمید باید در آن غور کرد اینها حاصل نمی‌شود مگر با انس با قرآن» (بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان مسابقات بین‌المللی قرآن ۱۳۹۷/۲/۶).

تدبر در آیات قرآن باعث می‌شود که فرد در پاسخ‌گویی به مسائل زندگی و شبهات توانمند گردد. یکی از دغدغه‌های ما پاسخ‌گویی به سوالات ما است همچنین زندگی، توأم با مشکلات است و انسان، در پی راه حل آنها است. یکی از آثار انس با قرآن، ارائه همین راه حل‌ها است. رهبر معظم انقلاب اسباب بازگشایی گره‌ها را تدبر در حکمت‌های قرآنی دانسته و چنین توصیه می‌کنند: «باید به قرآن نزدیک شد. شما جوان‌های عزیز و همه جوان‌هایی که این حرف را در سرتاسر کشور می‌شنوید، بدانید در قرآن حکمت هست... عقده‌هایی که بر اثر چالش‌های موجود مادی دنیا در دل و جان انسان به وجود می‌آید، سرانگشت حکمت قرآنی می‌تواند همه این عقده‌ها را باز کند...، امید می‌دهد، نور می‌دهد، عزم راسخ برای حرکت در صراط مستقیم می‌دهد. با قرآن باید مواجه شد و این‌ها را گرفت» (بیانات در دیدار قاریان قرآن کریم، ۱۳۸۴/۷/۱۴) یکی از اهداف آموزش و موثر بر فهم آن تدبر است. تدبر عبارت است از تفهم روشمند مجموعه‌ای منسجم ظاهر عبارات قرآن و تکمیل‌کننده مهارت‌هایی چون قرائت و تلاوت که پس از آنها قرار می‌گیرد و موجب انس بیشتر با ظاهر الفاظ و عبارات می‌شود و در نتیجه موجب فهم بیشتر آیات و سوره می‌گردد (الهی‌زاده، ۱۳۹۲).

«جریان تدبر»، همان «جریان تلاوت راستین قرآن» می‌باشد که از «قرئت» شروع و با «فهم عمیق» ادامه یافته و به «عمل» ختم می‌گردد؛ این معنی، همان گونه که در مقدمه مباحث گذشت در تفسیر آیه «يَتْلُوهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ» وارد شده است: «فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: يَتْلُوهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ: يَرْتَلُونَ آيَاتِهِ وَ يَتَفَهَّمُونَ مَعَانِيَهُ وَ يَعْمَلُونَ بِأَحْكَامِهِ وَ يَرْجُونَ وَعْدَهُ وَ يَخْشَوْنَ عَذَابَهُ وَ يَتَمَثَّلُونَ قِصَصَهُ وَ يَعْتَبِرُونَ أَمْثَالَهُ وَ يَأْتُونَ أَوْامِرَهُ وَ يَجْتَنِبُونَ نَوَاهِيَهُ، وَ مَا هُوَ - وَ اللَّهُ - بِحِفْظِ آيَاتِهِ وَ سِرِّدِ حُرُوفِهِ وَ تِلَاوَةِ سُورِهِ وَ دَرَسِ أَعْشَارِهِ أَوْ أَمْسَاسِهِ، حِفْظُوا حُرُوفَهُ وَ أَضَاعُوا حُدُودَهُ وَ إِنَّمَا هُوَ تَدَبُّرُ آيَاتِهِ، يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: «كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ...» (میزان الحکمة، ۸/۸۴) (نقی‌پورفر، ۱۳۸۱: ۳۷۵).

۳. راهکارهای انگیزشی

یکی از موانع انس با قرآن عدم شناخت عظمت قرآن و کاربردی نبودن آموزه‌های ارائه‌شده از قرآن در مسائل زندگی است جوانان با توجه به آرمان‌طلبی که مقتضای این دوران است برای اموری که شناخت دقیقی از کاربرد آن ندارند تلاش چندانی نمی‌کنند و چون زمینه‌های بی‌انگیزگی در جامعه به اندازه کافی وجود دارد از این رو برخی از این جوانان انگیزه لازم و کافی را برای انس با قرآن پیدا نمی‌کنند؛ به همین علت، این راهکار به جوانی که می‌خواهد انس پیدا کند امری مهم و شایسته به نظر می‌آید. در ذیل به مهم‌ترین آنها اشاره خواهد شد.

یک. توجه به جنبه‌های مختلف زیبایی قرآنی و ترغیب در تدبیر آنها

از جمله راهکارهای انگیزشی که در بیانات مقام معظم برای مأنوس شدن جوانان به قرآن به آن اشاره شده است توجه به جنبه‌های مختلف زیباشناسی قرآن می‌باشد. ایشان قرآن را منبع نور و حقیقت می‌دانند و می‌فرمایند: «قرآن کتاب نور، کتاب معرفت و نجات، کتاب سلامت و رشد و تعالی، کتاب قرب و انس به خدا است و چنین بیان می‌کنند که اگر با قرآن انس بگیرید دل و جان شما نورانی می‌شود به برکت قرآن بسیاری از ظلمات و ابهام‌ها از قلب و روح انسان زدوده می‌گردد به وسیله قرآن است که خداوند متعال می‌فرماید: ﴿اللّٰهُ وَلِیُّ الْمُؤْمِنِیْنَ اَمْنُوْا بِرَحْمَةِ اللّٰهِ الْعَلِیْمِ﴾ ما در زمینه زندگی و آینده در زمینه تکلیف کنونی و در زمینه هدف از بودن و در بسیاری از زمینه‌های دیگر محشون به جهالت‌ها هستیم و قرآن برای انسان معرفت می‌آورد اگر یاد گرفتیم که با قرآن به صورت تدبیر انس پیدا کنیم همه خصوصیات که گفتیم حاصل خواهد شد» (بیانات در مراسم اختتامیه قرآن، ۱۴/۱۰/۱۳۷۳).

حال توجه به جایگاه والای قرآن کریم رغبت انسان را برای ایجاد انس با قرآن بیشتر و زیباتر می‌نماید که آن را می‌توان از زوایای گوناگون مورد بررسی و شناخت قرار داد؛ گرچه عمق و عظمت آن به طوری والا و گسترده است و ما را توان درک کامل عظمت آن نیست. قرآن کریم بهترین و زیباترین گفتارها است: ﴿اللّٰهُ نَزَلَ اَحْسَنَ الْحَدِیْثِ﴾ (زمر: ۳۳) در آیه ۸۲ سوره اسرا خداوند می‌فرماید: «آنچه از قرآن می‌فرستیم شفای دل و رحمت الهی برای اهل ایمان است». با توجه به این اوصاف که گوشه‌ای مختصر از هزاران وصف پیرامون قرآن است کدام رفیق و مونس است که در همه جا و در همه حال با انسان بوده و آرامش بخش دل و جان انسان باشد؟! فصل جوانی که انسان به دنبال صرف سلاقی و عشق و توانمندی‌های خود در بهترین راه است همواره به دنبال پیدانمودن بهترین رفیق می‌باشد. کدام دوست و آرامش بخش دل بهتر از قرآن می‌تواند پیدا نمود؟! امام علی (علیه السلام) می‌فرماید: «هر کس با قرآن انس بگیرد دوری برادران و دوستان او را وحشت زده نمی‌کند» (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰: ۱/۱۴۲).

دو. همنشینی با شخصیت‌های مأنوس قرآنی

یکی دیگر از راهکارهای تأثیرگذار بر تقویت انس با قرآن برای جوانان همنشینی با قرآن‌پژوهان و قرآن‌شناسان است. از آنجا که قرآن نور است و حاملان و آراسته و آشنا به قرآن از این نور بهره‌مندند، همنشینی با این گروه خود بر انس با قرآن و رابطه بهتر با خداوند تأثیر دارد. در بیانات مقام معظم تأکید ویژه‌ای به این موضوع شده است و می‌فرماید: «کسی که با قرآن مأنوس است، قلب و عملش با آن کسی که با قرآن بی ارتباط است فرق دارد. جوانان پاکدل انقلابی ما این رابطه را روز به روز با قرآن بیشتر

کنید؛ در خانواده‌ها عطر قرآن را در فضا منتشر کنید، در قرآن تدبیر نمایید. دشمن نمی‌خواهد آیات قرآن را مثل علم در دست بگیرند چون قرآن تکلیف‌ها را معین کرده است، تکلیف زندگی اسلامی، تکلیف مرگ اسلامی را. از کسانی که با قرآن آشنایی بیشتری دارند و عمرشان را با قرآن گذرانده‌اند استفاده کنید. البته که قرآن یک دریای عمیق و واسع می‌باشد و نهایی ندارد. هرچه پیش بروید چه در سطح قرآن و چه در اعماق آن همچنان امکان سیر و پیشرفت وجود دارد» (بیانات در دیدار جمعی از قاریان قرآن، ۱۳۷۰/۱۱/۱۷).

مقام معظم رهبری (مدظله العالی) دیدار اعضای کنگره بزرگداشت استاد شهریار ایشان را به‌عنوان الگوی بارز قرآنی معرفی می‌نمایند و می‌فرمایند: «یک نکته اساسی درباره استاد شهریار این است که اگر رویش تکیه کنیم به نظرم شایسته است آن نکته هم این است که شهریار در دوران مهمی از زندگی اش، دوران عرفانی و معنوی بسیار زیبایی را گذراندند و به انس با قرآن انس با معنویات و خودسازی پرداخت یعنی به خودش رسید و سعی کرد باطن و معنویت خودش را صفایی بخشد.» (بیانات در دیدار اعضای کنگره بزرگداشت استاد شهریار، ۱۳۷۱/۹/۱۱).

با ملاحظه بیانات مقام معظم برداشت می‌شود که اگر جوان‌ها وجود خود را در پرتو قرآن قرار دهند، در پی کسب معارف قرآن باشند در می‌یابند که منظور از انس با قرآن فقط تلاوت ظاهری آن نیست و در دستورات اسلامی فقط توصیه به تلاوت قرآن نشده بلکه توصیه مکرر به بهره‌مندی از معارف قرآن شده است. یکی از مباحثی که در قرآن اهتمام خاصی به آن شده الگودهی به جوانان از جهات مختلف است که این نشان‌دهنده اهمیت دوران جوانی برای انس با قرآن است از نمونه‌های قرآنی حضرت موسی (علیه السلام) است که در جوانی شاگردی حضرت خضر می‌نماید و همواره به دنبال نصب علم و افزایش دانش است.

سه. کاربردی‌کردن و عمل به آموزه‌های قرآنی

سومین راهکاری که در مقاله حاضر برای تأثیرگذاری و انگیزه‌سازی جوانان نسبت به انس با قرآن کریم از منظر معظم‌له اشاره شده، کاربردی‌کردن مسائل قرآنی و عمل به آنها است. انس با قرآن کریم در بین اقشار مختلف جامعه باید رواج پیدا کند و جامعه برای عمل به قرآن کریم نزدیک شود. مقام معظم رهبری برای قرآن کریم حقی قائل هستند و احقاق حق کریم را تنها در خواندن و صرف دانستن مفاهیم و معارف قرآن کریم نمی‌دانند؛ بلکه حق کامل آن را عمل به آن می‌دانند و می‌فرمایند: «عمل خودمان را باید قرآنی کنیم، الهی کنیم. به گفتن نیست، به زبان نیست، به ادعا کردن نیست؛ باید در عمل، در این راه حرکت کنیم و قدم برداریم. با قرآن که انس می‌گیرید، قرآن را که تلاوت می‌کنید، هر جایی دستوری

است، هدایتی است، نصیحتی است، در درجه اول سعی کنید آن را در وجود خودتان، در باطن خودتان، در دل خودتان پلیدار کنید و آن را به عمل خودتان نزدیک کنید. هر کدام از ما اگر در عمل این را متعهد شدیم: امعه پیش خواهد رفت؛ امعه قرآنی خواهد شد» (بیانات در دیدار قاریان ۱۳۹۱/۴/۳۱).

ایشان عمل به قرآن کریم را به معنای باور به وعده صدق و حق قرآن کریم می دانند و در این رابطه به آیه «و تمت کلمه ربک صدقاً و عدلاً لا یبدل لکلماته» (انعام: ۱۱۵) استناد می کنند. ایشان در مورد چگونگی عملی کردن قرآن کریم می گویند: «با قرآن کریم که انس می گیرید، قرآن کریم را که تلاوت می کنید، هر جایی دستوری است، هدایتی است، نصیحتی است، در درجه اول سعی کنید آن را در وجود خودتان، در باطن خودتان، در دل خودتان پلیدار کنید و آن را به عمل خودتان نزدیک کنید. هر کدام از ما اگر در عمل این را متعهد شدیم: امعه پیش خواهد رفت: امعه قرآنی خواهد شد (در دیدار قاریان، ۱۳۹۱/۴/۳۱).

به این صورت که باور به این آیات قرآنی می تواند شکل دهنده مبانی عملی انسان در مقابل دشمن و همچنین اجرای تعهدات و مسئولیت ها در داخل کشور باشد.

تعبیر مختلفی از پیامبر ﷺ در مورد عمل به قرآن رسیده است؛ به عنوان نمونه پیامبر ﷺ فرمود: «به قرآن عمل کنید و حلالش را حلال بشمارید و از حرامش اجتناب کنید و به آن اقتدا نموده و به هیچ چیز آن کفر نوزید» (حاکم نیشابوری، ۱۴۲۲: ۷۵۷/۱، ح ۲۰۸۶) هر جوان با ایمانی که به تلاوت قرآن بپردازد، قرآن با گوشت و خون او آمیخته شده و پروردگار، او را در ردیف فرشتگان قرار می دهد و قرآن، نگاهبان او در روز قیامت خواهد بود... و آنکه در این امر، متحمل دشواری بیشتری شود، پاداش او دوچندان خواهد بود (کلینی، ۱۴۰۷: ۶۰۳/۲). اگرچه صرف نگاه کردن به آیات و قرائت عربی آن قرآن ثواب محسوب می شود ولی در درجه بالاتر باید قرآن را با معنا خواند و در آیات الهی تفکر داشت تا زمینه عمل به آیات هر روز بیشتر از روز قبل در ضمیرمان نهادینه گردد. بی شک برنامه ریزی برای عملی و کاربردی کردن قرآن و مسائل آن فرصت سبزی است که زمینه های انس با قرآن را در خود و اطرافیانمان فراهم کرده و خود را به یک جرعه آرامش و تفکر دعوت کنیم.

چهار. شرکت در محافل قرآنی

یکی از تأثیرگذارترین عنصر در میان جوانان در ترغیب به انس بیشتر با قرآن، برگزاری منظم محافل

قرآنی و شرکت جوانان در این مجالس می‌باشد. همچنین برگزاری منظم هدفمند مسابقات قرآنی می‌تواند زمینه مناسب انس با قرآن برای جوانان را در پی داشته باشد. محافل قرآنی با محوریت تلاوت آیات با صوت خوش و ارثه مفاهیم دقیق و مناسب یکی از راهکارهای گرایش جوانان به قرآن کریم است در این مجالس جوانان با زیبایی‌های ظاهری و معارف قرآنی بیشتر آشنا می‌شوند. کانون‌های قرآنی نیز می‌توانند در راه ترویج و نشر فرهنگ قرآنی و تقویت انس با قرآن در میان جامعه خصوصاً جوانان بسیار موفق باشند. رهبر انقلاب جمهوری اسلامی این‌گونه مجالس را بی‌تأثیر در انس با قرآن نمی‌دانند و تأکید دارند که برگزاری این مجالس در مساجد و مدارس و مراکز آموزشی حتی در خانه‌ها در اولویت قرار داده شود (بیانات در دیدار مردم بوشهر بخش دلوار، ۱۳/۱۰/۱۳۷۰).

ایشان می‌فرمایند: «همه مردم خصوصاً جوانان به نماز، مسجد، عبادت اهمیت بدهند. هر چه امروز این کشور از عظمت و عزت و قدرت به دست آورده است در سایه قرآن و اسلام و نماز و ذکر خدا است؛ هم باید به درس و کار توجه شود و هم باید به تدین که تدین پشتوانه همه این‌ها است با نماز مسجد جلسات دینی و قرآنی باید انس پیدا کنید. اگر بتوانیم با قرآن انس بگیریم معارف قرآن را جان و دل خودمان نفوذ دهیم زندگی ما و جامعه ما قرآنی خواهد شد این جلسات و دوره‌های قرآنی این مسابقات قرآنی به خاطر این است این‌ها همه مقدمه است برای جامعه قرآن ولی مقدمات لازمی است.» (بیانات در دیدار قاریان قرآن، ۲۴/۴/۱۳۸۹).

مقام معظم رهبری جلسات و مسابقات قرآن را بهانه‌ای برای مطرح شدن قرآن و نزدیک شدن به حقیقت قرآن و روح آن می‌دانند و می‌فرمایند «اگر در جوامع بشری قرآن حاکم باشد هم سعادت دنیوی و هم علو معنوی است» (بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در مسابقات بین‌المللی قرآن کریم، ۱۸/۳/۱۳۹۲). پیامبر ﷺ در خصوص محافل قرائت قرآن می‌فرمایند: «هیچ جلسه قرآنی برای تلاوت و درس در مجلسی از مساجد خدا برقرار نشد؛ آرامش بر آنان نازل شد و رحمت در برشان گرفت و فرشتگان در اطراف آنان حلقه زدند و خداوند در میان کسانی که در نزدشان هستند از آنان یاد کرد.» (نوری، ۱۴۰۸: ۳۶۳/۳). بنابر آنچه گفته شد لازم است محافل قرائت در سطح جامعه به‌صورت گسترده تشکیل گردد تا باعث پیشرفت معنوی جامعه گردد و قرآن به‌عنوان کتاب زندگی مورد توجه و عنایت ویژه قرار گیرد. بنابراین یکی از راه‌ها همین است که قرآن مایه انس جوانان و مردان و زنان باشد که یکی از برکات برگزاری جلسات و مسابقات قرآنی رسیدن به این هدف است.

نتیجه گیری

پژوهش پیش رو در مقایسه با سایر منابع مطالعه شده به منظور ارائه راهکارهای پیش روی جوانان برای انس گرفتن با قرآن از منظر مقام معظم رهبری انجام گرفته شده است. در این نگارش سعی شد با استناد به آیات و روایات و با عنایت به چشم انداز مقام معظم رهبری پیشنهاد کاربردی و علمی ارائه شود. گفته شده که شناخت راهکارهای مأنوس شدن با قرآن از دیدگاه رهبر انقلاب باعث ترغیب و جنبش جوانان به سمت کلام نورانی وحی می گردد. برای اینکه جوان به شکوفایی برسد از راهکارهای معنوی، مدیریتی، معرفتی و انگیزشی استفاده می شود و جوانی که بر اساس این راهکارها در راه تربیت معنوی خود گام بردارد، انسانی مومن و متعهد به ارزش های اسلامی خواهد بود. نخستین گام مؤثر در مقاله حاضر برای داشتن روحیه قرآنی به کارگیری راهکارهای معنوی از جمله استعانت از خداوند متعال، مداومت داشتن یاد خداوند، همچنین خلوص نیت و تزکیه نفس است. اگر جوان بخواهد به هدف والای قرآنی دست یابد به کارگیری راهکارهای مدیریتی در کنار راهکار معنوی امری ضروری است. از راهکارهای مدیریتی که در فرمایشات مقام معظم رهبری در این مقاله بررسی شده: برنامه ریزی برای تلاوت روزانه آیات و استماع آنها، برنامه ریزی برای حفظ قرآن کریم و همچنین مدیریت اوقات فراغت است. هر فردی اگر بخواهد در هدفش موفق گردد نیاز به آموزش و شناخت دقیق دارد، بنابراین راهکارهای آموزشی در این نگارش از منظر مقام معظم رهبری: فراگیری قرائت صحیح و مفاهیم قرآن، مطالعه و تفسیر سوره قرآن، فراگیری تدبیر و فهم آیات، شناخت فوائد انس با قرآن کریم است. راهکارهای انگیزشی که موجب ترغیب و تشویق جوان برای انس گرفتن با قرآن از دیدگاه مقام معظم رهبری در این مقاله مورد استفاده قرار گرفته است عبارت از: توجه دادن به جنبه های مختلف زیباشناسی قرآن و ترغیب تدبیر در آنها، همنشینی با شخصیت های مأنوس قرآنی، کاربردی کردن و عمل به آموزه های قرآنی همچنین شرکت در محافل قرآنی است. این پژوهش به تبیین راهکارهای پیش روی جوانان برای انس گرفتن با قرآن است از دیدگاه مقام معظم رهبری با تطابق آیات و روایات به روش توصیفی- تحلیلی پرداخته است. این نگارش به دلیل ضیق وقت و محدودیت گفتار و پراکندگی منابع مورد استفاده راهکارهای بیشتری مورد ارزیابی قرار نداده است و می توان در مقاله های مجزا برای بسط بهتر در این زمینه به پژوهش پرداخت. پیشنهاد می شود مطالعه وسیع تری جهت دستیابی به اهداف و فواید و بیان راهکارهای بیشتر از دیدگاه مقام معظم رهبری ارائه شود. انجام پژوهش های بیشتر و بررسی راهکارهایی از جنبه های مختلف برای به کارگیری آن در محیط های خانوادگی، آموزشی، پرورشی و فرهنگی کاربردی است و در تربیت جامعه قرآنی مفید واقع می گردد.

فهرست منابع

۱. ابن‌بابویه، محمد بن علی، ثواب الاعمال و عقاب الاعمال، مترجم: محمد بهشتی، بی‌جا، اخلاق، ۱۳۹۳ ش.
۲. ابن‌منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، قم: نشر ادب الحوزه، ۱۴۰۵ ق.
۳. الهی‌زاده و همکاران، تدبر در قرآن، مشهد: انتشارات تدبر در قرآن و سیره، ۱۳۹۲ ش.
۴. برازش، علیرضا، دعا از منظر حضرت آیت‌الله سید علی خامنه‌ای، تهران: انقلاب اسلامی، ۱۳۹۶ ش.
۵. تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد، غرر الحکم و درر الکلم: ۱، محقق: رجائی، سید مهدی، قم: دارالکتب الاسلامیه، ۱۴۱۰ ق.
۶. جعفرپور، مجید، سیره فاطمی - اسوه زندگی، قم: راسخون، ۱۴۰۰ ش.
۷. جلیلیان، سعید، مراحل انس با قرآن کریم از نظر مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، ۱۳۹۸ ش.
۸. حاکم نیشابوری، محمد بن عبدالله، مستدرک علی الصحیحین، تحقیق: محمود مطرجی، بیروت: دارالفکر ۱۴۲۲ ق.
۹. حرانی، ابو محمد بن حسن، تحفة العقول عن الرسول ﷺ، مترجم: صادق حسن‌زاده، قم: اخلاق، ۱۳۹۳ ش.
۱۰. دهخدا، علی‌اکبر، لغت‌نامه دهخدا، تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۷۳ ش.
۱۱. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات الفاظ القرآن، تحقیق: صفوان عدنان داوودی، بیروت: دارالشامیه، ۱۴۱۲ ق.
۱۲. رضوی، سید مجتبی، و جبرئیلی، عبدالله. (۱۴۰۰). تأثیرات فردی و اجتماعی حفظ قرآن در تمدن اسلامی با تأکید بر بیانیه گام دوم انقلاب. مطالعات قرآنت قرآن، ۹(۱۷)، ۳۶-۶۳. doi: 10.22034/qer.2022.6508
۱۳. سید رضی، نهج البلاغه، ترجمه: ناصر مکارم شیرازی و همکاران، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۵ ش.
۱۴. شکوهی غلامحسین، تعلیم و تربیت و مراحل آن، مشهد: آستان قدس رضوی، ۱۳۸۷ ش.
۱۵. طبرسی، فضل بن حسن، مجمع البیان، تصحیح و تعلیق: ابوالحسن شعرانی، تهران: مکتب العلمیه، ۱۳۳۸ ش.

۱۶. طریحی، فخرالدین بن محمد، مجمع البحرين و مطلع النیرین، تحقیق: احمد حسینی، بی‌جا، مکتب النشر الثقافة الاسلامیه، ۱۴۰۸ق.
۱۷. عسگری، مرتضی، القرآن الکریم و روایات المدرستین، قم: المجمع العلمی الاسلامی، ۱۳۷۸ش.
۱۸. فراهیدی، خلیل بن احمد، للعين، محقق: مهدی مخزومی و لبراهیم سامرلی، قم: دارالحجرة، ۱۴۰۵ق.
۱۹. قائمی، علی، و انان از دیدگاه نیاز؛ خواسته‌ها و مصالح، تهران، ۱۳۹۷ش.
۲۰. قرضاوی، یوسف، قرآن منشور زندگی، مترجم: عبدالعزیز سلیمی، بی‌جا، احسان، ۱۳۹۲ش
۲۱. قریشی، علی اکبر، قاموس قرآن، تهران: دارالکتب الاسلامیه، چاپ ششم. ۱۳۷۱ش.
۲۲. کلینی، محمد بن یعقوب بن اسحاق، الکافی، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۴۰۷ق.
۲۳. مجلسی، محمد باقر، بحار الأنوار، تهران: دارالکتب الاسلامیه، بی‌تا، ۱۳۱۵ق.
۲۴. محدثی: واد، بر کرانه شرح چهل حدیث امام خمینی علیه السلام، قم: نشر هاجر، ۱۳۹۷ش.
۲۵. محمد غریب، فرهنگ لغات قرآن تبیین اللغاتة لتبیان الآيات، بی‌جا، بنیاد، ۱۳۶۶ش.
۲۶. معارف، مجید، مباحثی در تاریخ و علوم قرآنی، تهران: نباء، ۱۳۸۳ش.
۲۷. میرزاجانی، محمد تقی، قاسمی شوب، محمد، & علیزاده منامن، عیسی. (۱۴۰۱). ابعاد هنر تلاوت قرآن کریم. مطالعات قرائت قرآن، ۱۰(۱۸)، ۲۵۵-۲۸۴. doi: 10.22034/qer.2022.7200
۲۸. نوری، میرزا حسین، مستدرک الوسائل، قم: موسسه آل البيت لاحیاء التراث، ۱۴۰۸ق.
۲۹. نیشابوری، مسلم بن حجاج صحیح مسلم، مترجم: دادود ناروئی، قاهره-مصر: دارالحديث، ۱۴۱۲ق.

References

1. Askari, Morteza, *Al-Quran al-Karim wa Riwayat al-Madrasatayn (The Holy Quran and the Narrations of the Two Schools of Shia and Sunni)*, Qom: Al-Majma' al-'Ilmi al-Islami, 1378 SH (1999 CE).
2. Barazesh, Alireza, *Dua az Manzar-e Hazrat Ayatollah Sayyid Ali Khamenei (Prayer from the Perspective of Ayatollah Sayyid Ali Khamenei)*, Tehran: Islamic Revolution, 1396 SH (2017 CE).
3. Dehkhoda, Ali Akbar, *Lughat-Nameh Dehkhoda (Dehkhoda's Dictionary)*, Tehran: Tehran University, 1373 SH (1994 CE).
4. Farahidi, Khalil Bin Ahmad, *Al-'Ayn (The Fountain)*, Editors: Mehdi Makhzumi and Ibrahim Samorrayi, Qom: Dar al-Hijrah, 1405 AH (1985 CE).
5. Hakim Neyshaburi, Mohammad Bin Abdullah, *Mustadrak 'ala al-Sahihayn (Supplement to the Two Authentic Sources)*, Editor: Mahmoud Motraji, Beirut: Dar al-Fikr, 1422 AH (2001 CE).
6. Harrani, Abu Mohammad Bin Hassan, *Tuhaf al-'Uqul 'an al-Rasul (The Gifted Intellects on the Prophet)*, Translator: Sadeq Hassanzadeh, Qom: Akhlaq, 1393 SH (2014 CE).
7. Ibn Babawayh, Mohammad Bin Ali, *Thawab al-A'mal wa 'Uqab al-A'mal (The Rewards of Good Deeds and the Punishments Bad Deeds)*, Translator: Mohammad Beheshti, N.p., Akhlaq, 1393 SH (2014 CE).
8. Ibn Manzur, Mohammad Bin Mukram, *Lisan al-Arab (The Tongue of the Arabs)*, Qom: Adab al-Hawzah Publishing, 1405 AH (1985 CE).
9. Ilahi Zadeh et al., *Tadabbur dar Quran (Reflections on the Quran)*, Mashhad: Tadabbur dar Quran va Sirah Publications, 1392 SH (2013 CE).
10. Jafarpour, Majid, *Sirah Fatimi - Aswah Zindagi (The Life of Fatima – A Role Model)*, Qom: Rasikhun, 1400 SH (2021 CE).
11. Jalilian, Saeed, *Marahil Uns ba Quran Karim az Nazar-e Maqam-e Moazzam-e Rahbari (The Stages of Intimacy with the Quran in the View of the Supreme Leader)*, 1398 SH (2019 CE).
12. Kulayni, Mohammad Bin Ya'qub Bin Ishaq, *Al-Kafi*, Tehran: Dar al-Kutub al-Islamiyah, 1407 AH (1988 CE).
13. Ma'aref, Majid, *Mabahesi dar Tarikh va 'Ulum-e Quran (Discussions on the History and Sciences of the Quran)*, Tehran: Nabaa, 1383 SH (2004 CE).
14. Majlisi, Mohammad Baqir, *Bihar al-Anwar (The Seas of Lights)*, Tehran: Dar al-Kutub al-Islamiyyah, N.p., 1415 AH (1994 CE).
15. Mirzajani, Mohammad Taqi, Qasemi Shoub, Mohammad, & Alizadeh Manaman, Esa (1401 SH / 2022 CE). *Ab'ad-e Honar-e Tilawat-e Quran Karim (Dimensions of the Art of Reciting the Holy Quran)*. Motale'at-e Qira'at-e Quran (Studies in Quranic Recitation), 10(18), 255-284. doi: 10.22034/qer.2022.7200

16. Mohaddesi, Jawad, *Bar Karane Sharh-e Chehel Hadith Imam Khomeini (On the Shore of the The Commentary of Imam Khomeini's Forty Hadith)*, Qom: Nashr Hajar, 1397 SH (2018 CE).
17. Mohammad Ghareeb, *Farhang-e Loghat-e Quran (Elucidating Quranic Words)*, N.p: Bonyad, 1366 SH (1987 CE).
18. Neyshaburi, Muslim Bin Hajjaj, *Sahih Muslim*, Translator: Dadood Narooei, Cairo, Egypt: Dar al-Hadith, 1412 AH (1991 CE).
19. Nouri, Mirza Hussein, *Mustadrak al-Wasail*, Qom: Moasseseh Al al-Bayt Li Ihya al-Turath, 1408 AH (1987 CE).
20. Qaemi, Ali, *Javanan az Didgah-e Niyaz; Khahesha va Masalih (Youth from the Perspective of Needs; Demands and Interests)*, Tehran, 1397 SH (2018 CE).
21. Qarzavi, Yousef, *Quran Manshoor-e Zendegi (The Quran: A Charter for Life)*, Translator: Abdul Aziz Salimi, Ehsan, 1392 SH (2013 CE).
22. Qureshi, Ali Akbar, *Qamus al-Quran (The Dictionary of the Quran)*, Tehran: Dar al-Kutub al-Islamiyyah, 6th Edition, 1371 SH (1992 CE).
23. Raghieb Esfahani, Hussein Bin Mohammad, *Mufradat Alfaz al-Quran (The Lexicon of Quranic Words)*, Editor: Safwan Adnan Dawoodi, Beirut: Dar al-Shamiyyah, 1412 AH (1992 CE).
24. Razavi, Seyyed Muftaba, & Jabreili, Abdullah. (1400 SH / 2021 CE). *Ta'sirat-e Fardi va Ejtema'i-ye Hifz-e Quran dar Tamaddon-e Eslami ba Ta'kid bar Bayanieh-e Gam Dovvom Enqelab (Individual and Social Effects of Quran Memorization in Islamic Civilization with Emphasis on the Statement of the Second Step of the Islamic Revolution)*. Motale'at-e Qira'at-e Quran (Studies in Quranic Recitation), 9(17), 36-63. doi: 10.22034/qer.2022.6508
25. Sayyid Razi, *Nahj al-Balagha (The Peak of Eloquence)*, Translators: Naser Makarem Shirazi et al., Tehran: Dar al-Kutub al-Islamiyyah, 1375 SH (1996 CE).
26. Shokoohi, Gholamhossein, *Ta'lim va Tarbiyat va Marahel An (Education and its Stages)*, Mashhad: Astan Quds Razavi, 1387 SH (2008 CE).
27. Tabarsi, Fadl Bin Hassan, *Majma' al-Bayan (The Collection of Expression)*, Editor and Commentator: Abul Hassan Sha'rani, Tehran: Maktab al-'Ilmiyyah, 1338 SH (1959 CE).
28. Tammimi Amodi, Abdul Wahid Bin Mohammad, *Ghurur al-Hikam wa Durar al-Kalim (The Excellence of Wisdom and Pearls of Speech)*, Vol. 1, Editor: Raja'i, Seyyed Mehdi, Qom: Dar al-Kutub al-Islamiyyah, 1410 AH (1989 CE).
29. Turaihi, Fakhr al-Din Bin Mohammad. *Majma' al-Bahrain wa Matala' al-Nayyirayn (The Confluence of Two Seas and Starting to Two Lamps)*. Editor: Ahmad Hussein. N.p.: Maktab al-Nashr al-Thaqafah al-Islamiyyah, 1408 AH (1987 CE).